

בוריס פענח

(מאת אור שליט, תלמיד של בוריס, 10.10.2019)

משפחה יקרה,

בסמסטר האחרון של לימודי התואר הראשון שלי נרשמתי לקורס "מבוא למשוואות דיפרנציאליות חלקיות" שהעביר פרופ' בוריס פענח. בכך נגזר גורלי להיהפך למתמטיקאי.

בוריס היה, לפני הכל, מתמטיקאי מהשורה הראשונה. בהרצאות שלו למדנו את כל החומר הסטנדרטי במשוואות דיפרנציאליות חלקיות וגם הרבה מאוד חומר לא סטנדרטי, שאי אפשר היה למצוא בספרים. למדנו על משוואות דיפרנציאליות, משוואות אינטגרליות, משוואות פונקציונליות. למדנו על טורי פורייה, תורת האופרטורים, ועל מערכות דינמיות. והכל נלמד בסדר לוגי מושלם ובריגורוזיות ללא פשרות.

אבל בוריס היה יותר ממתמטיקאי. הוא היה גם מספר סיפורים בחדר, והיסטוריון. בין הגדרה למשפט, תמונות מהעבר הופיעו לנגד עינינו: דמויותיהם האדירות של אקדמיק פטרובסקי ואקדמיק גלפנד, וגם שילוב וקולמוגורב, ולאחריהן הארדי וליטלווד. ופתאום הופיעה דמות שלא ציפינו לראות: דמות ילד קטן, אולי בזמן מלחמת העולם השנייה, הולך לבית הספר עם עיתון ישן שאביו נתן לו, כי כסף למחברת לא היה. ואחר כך ראינו במו עינינו סטודנט יהודי צעיר באוניברסיטת מוסקבה, עומד ליד הלוח, נבחן בבחינה שבעל פה, בה הוא מוכרח – כיהודי – לקבל ציון 5 (כלומר מושלם), אחרת לא יוכל להמשיך ללמוד.

כמעט שלא רצינו שההרצאות תסתיימנה. אבל הרי בסוף ההרצאות הגיע הרגע הכי טוב: קבוצה קטנה של סטודנטים, אוהבי מתמטיקה, היתה מתאספת סביבו ליד הלוח, והוא היה מחלק לנו ובעיות, ואנו היינו מציגים לו את הפתרונות של הבעיות מהשבוע שעבר, או מוסרים לו אותן בכתב, והוא היה מחזירן לנו כעבור שבוע, וכך לאורך הסמסטר. ועד סוף הסמסטר אני כבר ידעתי שאני מוכרח להמשיך לתואר שני במתמטיקה, ושאני רוצה לעשותו תחת הנחייתו של בוריס.

קבוצת הסטודנטים הקטנה של אוהבי המתמטיקה המשיכה, ברובה, לקורס המתקדם ולסמינר שבוריס לימד בסמסטר שאחרי כן. ואחד הרגעים המפתיעים והיפים ביותר בכל שנות לימודי היה השיעור הראשון של הקורס המתקדם, אותו פתח בוריס בציטוט משירה של המשוררת אנה אחמטובה

לו רק תארתם איזו פסולת איומה
יודעת שיר רב יופי להנביט¹

ואני זוכר שבתרגומו של בוריס לאנגלית הוא השתמש במילה "פרח" במקום "שיר",
ואני בטוח שכך מדויק יותר.

¹ (בתרגומה של מירי ליטווק)

לסמינרים של בוריס היתה שעת התחלה, אך לא היתה להם שעת סיום. הוא היה גאה במסורת הזו שהביא לארץ מאוניברסיטת מוסקבה. לאחר שהסתיים הסמינר, הייתי יושב אתו במשרדו. הוא היה שואל לשלום משפחתי, ומספר לי באהבה וגאווה על משפחתי, ומדבר איתי על ספרות (מעליזה בארץ הפלאות ועד בולגקוב), וספורט, היסטוריה כללית והיסטוריה של עם ישראל, פוליטיקה, טבע, וכן, גם הרבה הומור וקצת רכילות. כי אצלו הכל היה קשור בכל. אי אפשר לחיות רק על מתמטיקה, ומתמטיקה שאינה קשורה לכלום אין בה ערך.

את התוצאה הראשונה שהוכחתי, בוריס קטל ללא רחמים. התוצאה היתה נכונה, אבל היא היתה **משעממת**, מין פיתוח לכיוון שלא קשור לכלום. וככה בוריס לימד אותי שיעור גדול, על ההבדל בין להיות סטודנט מצטיין למתמטיקה, ובין להיות מתמטיקאי.

ואכן, היו סטודנטים שפחדו מבוריס, מהישירות שלו, מהטוטליות שלו, מהסטנדרטים שלו. אבל מי שאהב מתמטיקה אהב את בוריס. ואני אהבתי והערצתי את בוריס, אולי בלי קשר למתמטיקה. וכשקיבלתי מילה טובה ממנו, אז ידעתי שהתוצאה שלי באמת ראויה.

כתבתי את עבודת המאסטר שלי תחת הנחייתו של בוריס. וכשסיימתי את התואר השני, פניתי לתחום אחר – אלגבראות של אופרטורים. ולאט לאט התרחקו דרכינו. אני שמח על כל פגישה נוספת שהתקיימה בינינו במשך השנים, כמה מהן בטכניון, וכמה מהן בביתו החם, בהן זכיתי ליהנות מהכנסת האורחים המופלאה של אידה ובוריס. ואני מצטער על כל פגישה נוספת שלא התקיימה.

אפשר לומר שבוריס העמיד אותי על הרגליים ועיצב אותי כמתמטיקאי, ובמידה רבה מאוד גם כמורה. כשאני מלמד אינפי או מארגן סמינר דמותו של בוריס לנגד עיני. וכשכתבתי ספר, הלכתי לספרו של בוריס לקבל השראה. ומה לעשות שהחלק האהוב עלי בספרו הוא ההקדשה, שהיא לדעתי החלק הכי חשוב בכל ספר:

To my dearest friends, Ida and Peter Paneah

בוריס ימשיך לחיות באלגוריתמים, במדע, ובמשפטים שמייצרים אלפי מהנדסים, פיזיקאים ומתמטיקאים שעברו תחת ידיו במשך השנים. והוא ימשיך לחיות בליבם של משפחתי, וכן של משפחתי השנייה: כלומר חבריו ותלמידיו מהפקולטה למתמטיקה. כי באמת לא היה כמוהו, שלימד אותנו כמה המתמטיקה יכולה להיות יפה, ובמיוחד כשהיא נכתבת על-ידי ילד קטן, בשוליו של עיתון ישן.

יהי זכרו ברוך!